

Vliv změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte na vybrané typy domácností v České republice

Iveta Ratmanová¹

Abstrakt

S účinností od 1. 1. 2005 došlo v oblasti daně z příjmů fyzických osob ke změně ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte, původní nezdanitelná část základu daně na vyživované dítě je nahrazena daňovým zvýhodněním. Tato změna má představovat určitou úlevu v oblasti přímého zdanění zejména nízkopříjmových poplatníků. Na tyto skupiny obyvatelstva je ovšem také zaměřen systém dávek státní sociální podpory a sociální pomoci, z nichž některé jsou odvozovány od výše příjmů. Skutečné dopady změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte je proto nezbytné posuzovat v kontextu vzájemné interakce daňových úlev a sociálních dávek. Příspěvek je zaměřen na posouzení dopadu změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte na vybrané typy domácností v ČR pomocí ukazatele mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů.

Klíčová slova

Daňové zvýhodnění na vyživované dítě, mezní efektivní sazby daně, mezní efektivní sazba daně z pracovních příjmů, past chudoby.

1. Úvod

S účinností od 1. ledna 2005 byly zavedeny v oblasti daně z příjmů fyzických osob dva zcela nové instituty, a to výpočet daně ze společného základu daně manželů a daňové zvýhodnění na vyživované dítě. Společným důvodem pro jejich zavedení je daňová podpora rodin s dětmi, přičemž oba uvedené instituty mají představovat určitou úlevu v oblasti přímého zdanění poplatníků za podmínky, že budou v domácnosti vyživovat alespoň jedno dítě.

Daňové zvýhodnění na vyživované dítě nahrazuje nezdanitelnou část základu daně na vyživované dítě žijící v domácnosti s poplatníkem. Institut daňového zvýhodnění je založen na principu slevy na dani, kterou je možno uplatnit až do záporné hodnoty (daňový bonus) a tato je při splnění zákonem vymezených podmínek poplatníkovi vyplacena prostřednictvím plátce daně nebo správce daně. Dle důvodové zprávy k novele zákona má toto opatření přispět k posílení sociálního státu a sociální soudržnosti zejména u poplatníků s nízkými příjmy, ze kterých jim vzniká nulový nebo nízký základ daně a dále u poplatníků, kteří sice dosahují vyšších příjmů, ale nepřesahujících úroveň zdanění v prvním nebo druhém pásmu základu daně.

Zejména na tyto tzv. nízkopříjmové skupiny obyvatelstva je ovšem také zaměřen systém dávek sociální podpory a sociální péče, pomocí kterých se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i v některých dalších

¹ Ing. Iveta Ratmanová, katedra financí, Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava, Sokolská třída 33, 701 21 Ostrava 1, iveta.ratmanova@vsb.cz.

sociálních situacích. Tyto dávky jsou poskytovány při splnění daných podmínek buď bez ohledu na výši příjmů nebo v závislosti na výši příjmů, popř. majetkové situaci. V případě testovaných dávek platí, že jakákoli změna ve výši příjmu poplatníka ovlivňuje nejen výši poskytované dávky, ale také nárok na její přiznání. Z uvedeného tedy vyplývá, že se zvýšením hrubého příjmu nemusí automaticky dojít také ke zvýšení čistého příjmu poplatníka nebo jeho rodiny. Proto je nezbytné skutečné dopady zavedení daňového zvýhodnění na dítě, které je zaměřeno na podporu zejména nízkopříjmových skupin obyvatelstva, posuzovat v širším kontextu vzájemné interakce daňových úlev a sociálních dávek, jejichž příjemci jsou právě nízkopříjmové rodiny. U těchto skupin obyvatelstva může totiž docházet ke vzniku situací, že z výše uvedeného důvodu nebudou motivováni ke zvyšování pracovního úsilí, neboť je pro ně z hlediska výše příjmů výhodnější využívat sociální transfery.

Pro analýzu jevů vyvolaných vzájemnou interakcí daní a dávek lze podle OECD použít ukazatele mezních efektivních sazeb daně. Cílem příspěvku je analyzovat vliv změny ve způsobu daňového zohledňování vyživovaného dítěte na vybrané typické rodinné situace poplatníků v České republice pomocí ukazatele mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů.

2. Daňové zvýhodnění na vyživované dítě

Osobní důchodová daň je v podmínkách ČR upravena zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších platných předpisů. Tento zákon vymezuje poplatníka daně, předmět daně, základ daně a způsob jeho stanovení, jeho následné úpravy odečtením nezdanitelných částí základu daně a položek odčitatelných od základu daně. Z upraveného základu daně je následně pomocí klouzavě progresivní sazby daně zjištěna daň, která může být při splnění určitých podmínek následně snížena o částky případných slev na dani.

Novelou č. 669/2004 Sb., kterou se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů a některé další zákony, byl s účinností od 1. ledna 2005 zaveden nový institut „daňového zvýhodnění“ na vyživované dítě. Daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící v domácnosti s poplatníkem nahrazuje původní nezdanitelnou část základu daně na vyživované dítě, která byla ve znění zákona o daních z příjmů od jeho zavedení v roce 1993 a o tuto položku bylo možno snížit základ daně z příjmů fyzických osob u poplatníka do konce zdaňovacího období 2004.

Nezdanitelnou část základu daně na vyživované dítě žijící s poplatníkem v domácnosti si mohl uplatnit poplatník při splnění následujících podmínek:

- dítě bylo vyživovaným dítětem dle zákona o daních z příjmů,
- dítě žilo s poplatníkem v domácnosti.

Nezdanitelná část základu daně na vyživované dítě činila pro zdaňovací období roku 2004 25 560 Kč ročně. Poplatník mohl uplatnit tuto částku ve výši 1/12 za každý kalendářní měsíc, na jehož počátku byly splněny podmínky pro uplatnění nároku na snížení základu daně. Dítě bylo možno uplatnit již v kalendářním měsíci, v němž se narodilo nebo v němž začala soustavná příprava zletilého dítěte na budoucí povolání.

Daňové zvýhodnění, které je zavedeno od zdaňovacího období 2005, může uplatnit poplatník na vyživované dítě žijící s ním v domácnosti ve výši 6 000 Kč ročně, přičemž ve vymezení vyživovaného dítěte a podmínek, za kterých je možno toto dítě uplatnit nedošlo k žádné faktické změně oproti dřívější platné úpravě. Daňové zvýhodnění může poplatník uplatnit formou slevy na dani, daňového bonusu nebo slevy na dani a daňového bonusu. Slevu na dani může poplatník uplatnit až do výše daňové povinnosti za příslušné zdaňovací období. V případě, že je nárok poplatníka na daňové zvýhodnění vyšší než jeho daňová povinnost vypočtená za toto zdaňovací období, je vzniklý rozdíl daňovým bonusem, který je možno uplatnit, pokud jeho výše činí alespoň 100 Kč, maximálně však do výše 30 000 Kč

ročně. Daňový bonus může uplatnit poplatník, který měl ve zdaňovacím období příjmy (s výjimkou ostatních příjmů) alespoň ve výši odpovídající šestinásobku minimální mzdy. U poplatníka, který má příjmy pouze z pronájmu, výdaje nesmí převýšit tyto příjmy.

Z uvedené stručné charakteristiky osobní důchodové daně a legislativních úprav v oblasti daňového uplatnění vyživovaného dítěte vyplývá, že dochází k zásadní změně ve způsobu zohlednění vyživovaného dítěte při výpočtu daňové povinnosti. Výchozí varianta uplatňování vyživovaného dítěte řadila tuto položku mezi nezdanitelné části základu daně, tedy do položek upravujících základ daně před výpočtem daně. Nová úprava zohledňování vyživovaného dítěte mění povahu této položky na slevu na dani, která je uplatňována vůči výsledné dani a při splnění určitých podmínek je dokonce umožněno vyplácení daňového bonusu.

3. Mezní efektivní sazby daně

Společné působení daní a dávek je vysvětlováno pomocí mezních efektivních sazeb daně, které vykazují relativní daňové břemeno vyplývající z jejich vzájemné interakce.

3.1 Vymezení mezních efektivních sazeb daně

Mezní efektivní sazby daně (*angl. marginal effective tax rates*) ukazují, jaká část ze změny příjmů je „odňata“ zdaněním prostřednictvím kombinovaného efektu daně z příjmů, příspěvků na sociální zabezpečení a případného snížení či odnětí sociálních dávek odvozených od výše příjmů. Tyto sazby jsou důležitým indikátorem používaným pro determinaci finanční potřeby zaměstnaného zvýšit pracovní úsilí nebo pro nezaměstnaného k preferování zaměstnání před pobíráním dávek. Mezní efektivní sazby daně jsou relevantní pro analýzu jevů vyvolaných vzájemnou interakcí daní a dávek na trhu práce, které jsou označovány jako past chudoby, past nezaměstnanosti a past neaktivity. Past chudoby je jev, ke kterému dochází v případě, že zvýšení hrubého příjmu poplatníka v důsledku jeho vyššího pracovního úsilí způsobí pokles čistého příjmu poplatníka. Past nezaměstnanosti souvisí s finančními dopady rozhodnutí poplatníka přejít z nezaměstnanosti do zaměstnání v případě, že nezaměstnaný pobírá podporu v nezaměstnanosti. Past neaktivity je obdobou pasti nezaměstnanosti, odlišnost spočívá pouze ve skutečnosti, že nezaměstnaný nepobírá podporu v nezaměstnanosti, ale pouze minimální dávky.

3.2 Metodologie výpočtu mezních efektivních sazeb daně

Mezní efektivní sazba daně je indikátorem používaným pro měření rozsahu, v jakém daně a dávky snižují finanční přírůstky z práce a lze ji vyčíslit dle vztahu

$$METR = 1 - \frac{\Delta y_{net}}{\Delta y_{gross}}, \quad (1)$$

kde:

METR	=	mezní efektivní sazba daně,
Δy_{gross}	=	dodatečný hrubý příjem,
Δy_{net}	=	dodatečný čistý příjem.

Dodatečný hrubý příjem je definován jako rozdíl mezi hrubým příjmem dosaženým v pracovní situaci B a hrubým příjmem dosaženým v pracovní situaci A a lze jej vyčíslit dle vztahu

$$\Delta y_{gross} = y_{grossB} - y_{grossA}. \quad (2)$$

Při výpočtu ukazatele mezní efektivní sazby daně se velmi často pracuje s pojmem rozpočtové omezení, které je představováno čistým příjmem. Změnu v čistém příjmu

vyvolanou daněmi a dávkami při změně hrubého příjmu mezi pracovní situací A a B lze určit dle vztahu

$$\Delta y_{net} = y_{netB} - y_{netA}, \quad (3)$$

který lze dále upravit takto

$$\Delta y_{net} = (y_{grossB} - t_B + b_B) - (y_{grossA} - t_A + b_A), \quad (4)$$

kde:

t	=	celkové daně,
b	=	celkové dávky.

Dosazením vztahu (4) do vztahu (1) lze mezní efektivní sazbu daně vyčíslit po úpravách dle vztahu

$$METR = \frac{\Delta t - \Delta b}{\Delta y_{gross}}. \quad (5)$$

Ze vztahu (5) je zřejmé, že ukazatel mezní efektivní sazby daně je ovlivněn změnou:

- celkových daní,
- sociálních dávek,
- hrubého příjmu.

Celkové daně, které lze zohlednit při výpočtech mezní efektivní sazby daně zahrnují jednak osobní důchodovou daň a dále povinné příspěvky na sociální zabezpečení placené zaměstnancem.

Sociální dávky relevantní pro výpočet mezní efektivní sazby daně, zahrnují pouze dávky, jejichž výše je odvozena pouze od výše příjmů poplatníka či jeho rodiny. Dávky, které jsou vypláceny plošně bez ohledu na příjmovou situaci poplatníka a dávky, při jejichž stanovení se zohledňují spolu s příjmovou situací poplatníka také jeho majetkové poměry, nejsou pro výpočet relevantní.

Při zjišťování hodnot mezní efektivní sazby daně se uvažuje se změnou hrubého příjmu o velmi malou část. Pro konkrétní výpočty se nejčastěji používá změna ve výši 1 % z hrubého příjmu představovaného průměrnou mzdou v intervalu 0 – 200% z průměrné mzdy. Pro pracovníky se mzdou nižší než 100 % průměrné mzdy se předpokládá kratší pracovní úvazek.

Při stanovení konkrétních hodnot mezních efektivních sazeb daně jsou využívány tzv. typické rodinné situace, které umožňují mezinárodní komparaci hodnot ukazatele. Pro typické rodinné situace se předpokládá věk dospělé osoby zhruba 40 let a skutečnost, že čisté příjmy jsou ovlivňovány úrovní hrubých příjmů popř. délkou pracovního úvazku, který je vyjádřen pomocí nižších procentních úrovní průměrné mzdy. Kromě uvedených předpokladů existují i další týkající se nezaměstnanosti, vyplácení podpor v nezaměstnanosti, přístupu nezaměstnaných k vyhledávání práce apod. V případě, že rodinná situace zahrnuje děti, předpokládají se vždy dvě děti ve věku 4 a 6 let.

4. Posouzení dopadu změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte

K posouzení dopadu změny způsobu daňového zohlednění vyživovaného dítěte lze použít ukazatel mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů. Tento ukazatel je indikátorem používaným pro měření rozsahu, v jakém daně a dávky snižují finanční přírůstky z práce.

4.1 Vstupní parametry výpočtu mezní efektivní sazby daně

Pro analýzu vlivu změny v daňovém zohledňování vyživovaného dítěte na vybrané rodinné situace v ČR jsou srovnávány hodnoty mezních efektivních sazeb daně z pracovních příjmů zjištěné pro obě situace, tj. pro původní verzi uplatnění vyživovaného dítěte jako nezdanitelné

části základu daně (označení „04“) a pro nový institut daňového zvýhodnění vyživovaného dítěte (s označením „05“).

Hodnoty ukazatele jsou vypočteny pro podmínky roku 2005 a následující rodinné situace (vždy dvě vyživované děti ve věku 4 a 6 let):

- situace A - osamocený rodič,
- situace B – manželé, pouze jeden příjem,
- situace C – manželé, 2 příjmy, z toho jeden na úrovni minimální mzdy,
- situace D – manželé, 2 příjmy, z toho jeden na úrovni 50 % průměrné mzdy,
- situace E – manželé, 2 příjmy, z toho jeden na úrovni 67 % průměrné mzdy.

Pro stanovení hodnot ukazatele byly přijaty následující předpoklady:

- poplatník je zaměstnaný a nerozhoduje se mezi příjmem z pracovních aktivit a příjmem získaným formou podpory v nezaměstnanosti při zanechání práce,
- poplatník má příjmy pouze ze závislé činnosti (základ daně pro tento druh příjmů je vymezen jako příjem ze závislé činnosti snížený o sražené nebo zaměstnancem uhrazené částky pojistného na sociální zabezpečení, příspěvků na sociální politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, které je podle zvláštních předpisů povinen platit zaměstnanec),
- výpočet daně vychází z algoritmu výpočtu záloh na daň z příjmů ze závislé činnosti (tj. nepředpokládá roční zúčtování a není zohledněn manžel),
- vyživované dítě je vždy uplatněno u manžela s vyššími příjmy,
- není uplatněn výpočet daně ze společného základu daně manželů,
- při výpočtu jsou z dávek státní sociální podpory zohledněny pouze ty dávky, jejichž výše je odvozována pouze od výše příjmů (tzv. testované dávky), tedy přírůstek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení,
- z dávek sociální péče jsou použity pro výpočet pouze dávky z titulu sociální potřeby,
- pro stanovení výše testovaných dávek jsou použity hodnoty životního minima platné od 1. 1. 2005,
- pro výpočty je použita průměrná nominální měsíční hrubá mzda ve výši 18 035 Kč (údaj zveřejněný ČSÚ pro ČR celkem za rok 2004), tato hodnota respektuje skutečnost, že testované dávky vycházejí z měsíčních průměrných příjmů rodiny příslušících na rozhodné období, kterým je předcházející kalendářní čtvrtletí nebo předcházející kalendářní rok,
- minimální mzda je ve výši 7 185 Kč (platnost od 1. 1. 2005).

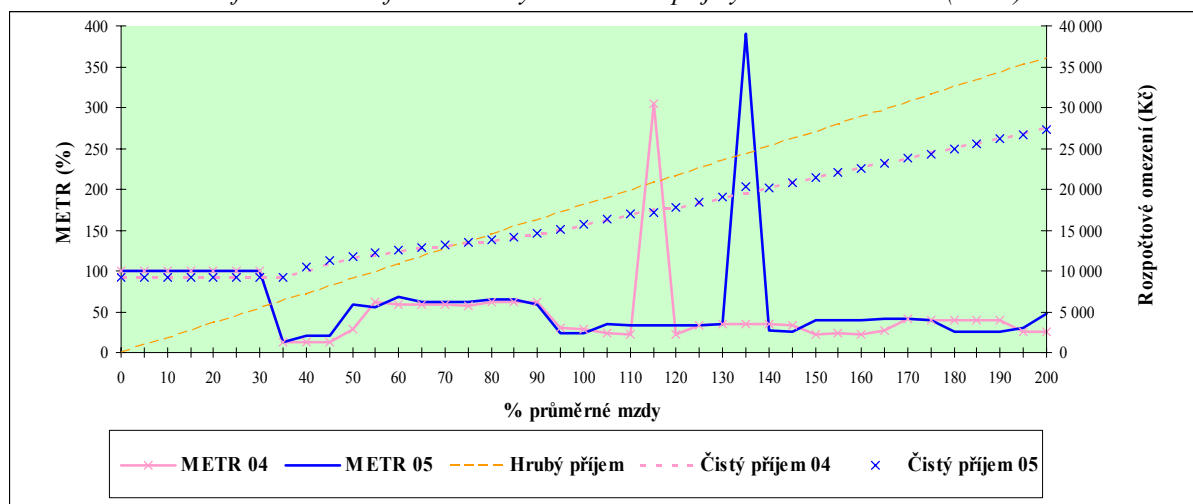
Zjištěné hodnoty změny daně z příjmů (tj. rozdíl mezi situacemi pro daňové zvýhodnění a nezdanitelnou část základu daně), změny rozpočtového omezení a hodnoty ukazatele mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů pro posuzované způsoby daňového zohlednění vyživovaného dítěte jsou uvedeny v souhrnné tabulce č. 1 (viz příloha).

4.2 Průběh křivky mezní efektivní sazby daně pro vybrané rodinné situace

Na základě výpočtů mezních efektivních sazeb daně z pracovních příjmů je možno posoudit dopad změny v daňovém zohledňování vyživovaného dítěte na průběh křivky mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů pro jednotlivé rodinné situace. Obecně se uvádí, že růst hodnoty ukazatele je nežádoucí, protože dochází k možnému odrazování od zvyšování pracovního úsilí. Hodnota ukazatele nad 100 % znamená, že s růstem hrubého příjmu zvýšením pracovního úsilí dojde ke snížení čistého příjmu rodiny, tento jev je označován jako past chudoby. Spolu s průběhem mezních efektivních sazeb daně je zajímavé sledovat, zda došlo ke změně v rozpočtovém omezení rodiny.

Pro osamělého rodiče a dvě děti je v následujícím grafu zachycen nejen průběh křivky mezní efektivní sazby daně pro obě situace, ale také vývoj hrubého příjmu a čistého příjmu rodiny.

Graf č. 1: Mezní efektivní sazby daně a čisté příjmy osamělého rodiče (2 děti)

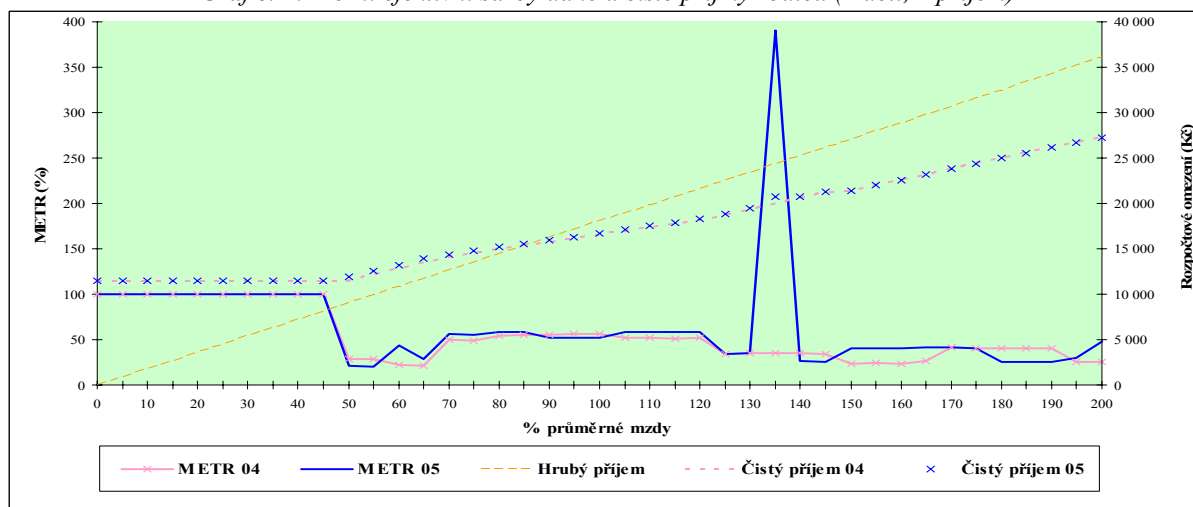

Zdroj: vlastní výpočty

Z grafu je zřejmé, že pro tuto rodinnou situaci změnou v uplatňování vyživovaného dítěte nedošlo k zásadní změně v průběhu křivky mezní efektivní sazby daně. Pro oba způsoby uplatnění je až do 30 % průměrné mzdy hodnota ukazatele rovna 100 %, tento stav je nutno interpretovat tak, že jakékoli zvýšení hrubého příjmu sníží výplatu dávek sociální potřebnosti, která dorovnává čisté příjmy rodiny do úrovně jejího životního minima. Po překročení této úrovně příjmů již nejsou vypláceny dávky sociální potřebnosti a při dalším zvyšování hrubého příjmu poplatníka hodnota ukazatele mezní efektivní sazby daně výrazně klesá. Pro oba posuzované způsoby daňového uplatňování vyživovaného dítěte je průběh křivky v zásadě obdobný, extrémní hodnoty ukazatele jsou způsobeny překročením hranice příjmů rodiny rozhodných pro vyplácení přídatku na dítě a z něj vyplývající snížení výše této testované dávky nebo ztráty nároku na její výplatu.

Průběh křivky mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů, hrubého příjmu a čistého příjmu pro situaci B, tj. rodiče, dvě děti ve věku 4 a 6 let a jeden příjem je zachycen v následujícím grafu.

Graf č. 2: Mezní efektivní sazby daně a čisté příjmy rodičů (2 děti, 1 příjem)

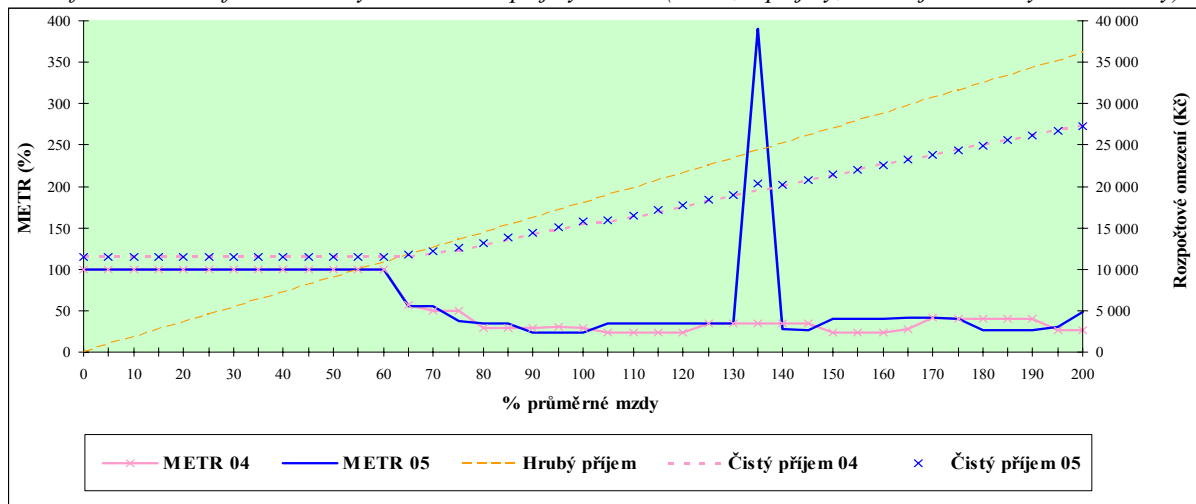

Zdroj: vlastní výpočty

Na základě grafického znázornění vypočtených hodnot mezní efektivní sazby daně lze konstatovat, že zjištěné hodnoty ukazatele pro obě posuzované situace se výrazně neodlišují. Hodnota ukazatele mezní efektivní sazby daně ve výši 100 % je od počátku sledovaného intervalu až do 45 % průměrné mzdy a při dalším zvyšování hrubého příjmu hodnota ukazatele opět výrazně klesá. Průběh křivky ukazatele pro podmínky roku 2005 vykazuje extrémní hodnotu ukazatele způsobenou překročením hranice příjmu rozhodného pro výplatu příspěvku na dítě.

Pro situaci C, kterou představují dva rodiče, dvě děti, dva příjmy, z toho jeden ve výši minimální mzdy je průběh křivky posuzovaných hodnot ukazatele mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů, hrubého příjmu a rozpočtového omezení znázorněn v následujícím grafu.

Graf č. 3: Mezní efektivní sazby daně a čisté příjmy rodičů (2 děti, 2 příjmy, z toho jeden ve výši min. mzdy)

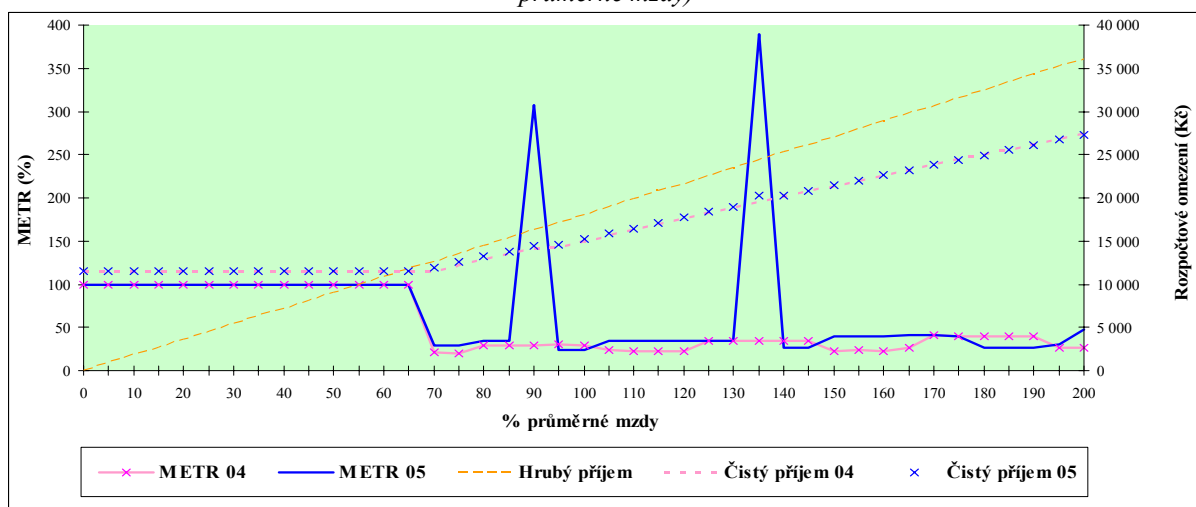

Zdroj: vlastní výpočty

Z grafu je zřejmé, že mezní efektivní sazba daně pro danou rodinnou situaci je ve výši 100 % až do 60 % průměrné mzdy, poté čisté příjmy rodiny překračují úroveň životního minima rodiny a hodnota ukazatele výrazně klesá. Průběh křivky mezní efektivní sazby daně pro obě posuzované situace je opět velmi obdobný, a to včetně extrémní hodnoty způsobené příspěvkem na dítě.

Pro situaci D, která představuje čtyřčlennou rodinu se dvěma příjmy, z nichž jeden je na úrovni 50 % průměrné mzdy je průběh křivek zachycen grafu č. 4.

Graf č. 4: Mezní efektivní sazby daně a čisté příjmy rodičů (2 děti, 2 příjmy, z toho jeden ve výši 50 % průměrné mzdy)

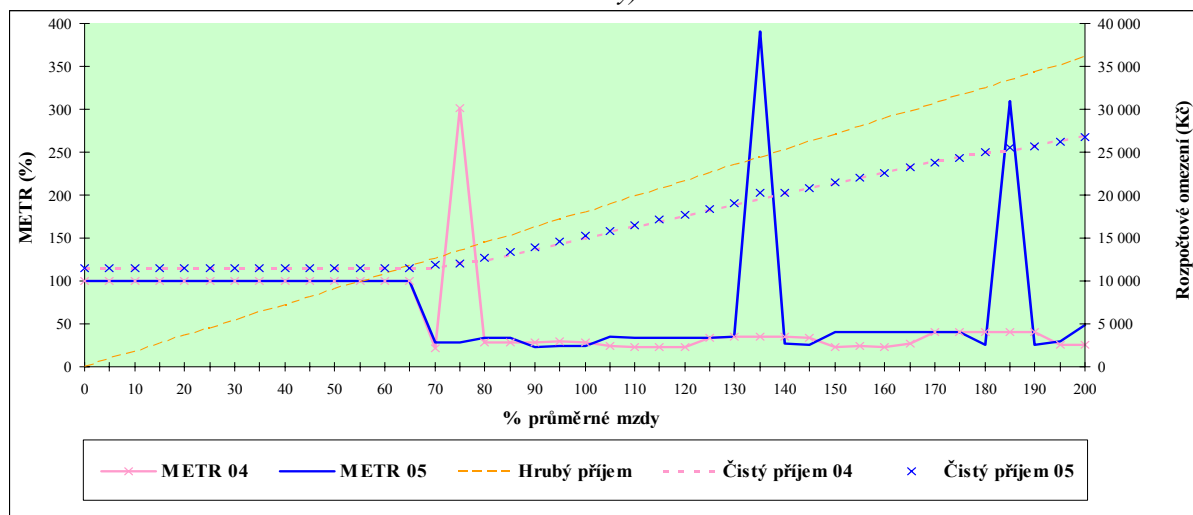

Zdroj: vlastní výpočty

Hodnota ukazatele ve výši 100 % je od počátku sledovaného intervalu až po 65 % průměrné mzdy, poté s dalším zvýšením hrubého příjmu dochází k poklesu hodnoty ukazatele. V průběhu křivky mezní efektivní sazby daně se opět vyskytují extrémní hodnoty, které jsou způsobeny snížením nebo odnětím přídatku na dítě při překročení hranice pro jeho výplatu.

Pro rodinu v situaci E, která má dva příjmy, z nichž jeden je ve výši 67 % průměrné mzdy je průběh sledovaných veličin zachycuje následující graf.

Graf č. 5: Mezní efektivní sazby daně a čisté příjmy rodičů (2 děti, 2 příjmy, z toho jeden ve výši 67 % průměrné mzdy)

Zdroj: vlastní výpočty

I pro tuto rodinnou situaci je hodnota ukazatele mezní efektivní sazby daně rovna 100 % od počátku sledovaného intervalu až po výši příjmu odpovídající 65 % průměrné mzdy. S dalším zvyšováním příjmu dochází ke snížení hodnoty ukazatele. Extrémní hodnoty ukazatele mezní efektivní sazby jsou opět vyvolány příspěvkem na dítě.

4.3 Porovnání způsobů daňového uplatňování vyživovaného dítěte

Na základě provedených propočtů ukazatele mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů (viz tab. č. 1 v příloze) pro vybrané rodinné situace lze posoudit dopad změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte na výši daně z příjmů, výši vypláceného daňového bonusu, výši čistého příjmu rodiny a na mezní efektivní sazbu daně z pracovních příjmů.

Pokud by měl být posuzován samostatně dopad ze změny daňového zohledňování vyživovaného dítěte na výši daně z příjmů, tak pro vybrané rodinné situace lze na základě vypočtených hodnot konstatovat, že pro poplatníky s nižší úrovní mzdy došlo ke snížení výše daňové povinnosti, s rostoucím příjmem se částka této úspory snižuje a pro poplatníky, jejichž základ daně se pohybuje ve vyšších daňových pásmech dochází naopak ke zvýšení daňové povinnosti. Současně s touto položkou je nutno zohlednit také výplatu daňového bonusu, který vzniká v případě, že vypočtená daň neumožňuje uplatnit položku slevy na dani na vyživované dítě v plné výši. Daňový bonus se tedy vyskytuje u poplatníků s nižšími příjmy, samozřejmě pouze při splnění podmínky, že poplatník má příjmy (mimo ostatních příjmů) za zdaňovací období minimálně ve výši šestinásobku minimální mzdy. Maximální částka daňového bonusu, kterou může poplatník uplatnit, je 30 000 Kč. Výše slevy na dani není limitována.

Z porovnání mechanismů obou způsobů uplatnění vyživovaného dítěte vyplývá, že v podmínkách existence klouzavě progresivní sazby daně platí, že položka snižující základ daně a sleva na dani ovlivňují rozdílným způsobem jednotlivé poplatníky. V případě slevy na dani je tato položka pro všechny poplatníky ve stejné výši, pro nezdanitelnou část základu daně je částka „ušetřené“ daně závislá na výši základu daně.

Změna ve způsobu daňového uplatnění vyživovaného dítěte ovlivní také příjmy rodiny, které jsou rozhodné pro stanovení výše testovaných sociálních dávek. Z provedených výpočtů a křivky rozpočtového omezení je zřejmé, že změna v daňovém uplatňování vyživovaného dítěte zásadním způsobem neovlivní průběh čistých příjmů rodiny.

Z grafického znázornění průběhu křivek hrubých a čistých příjmů lze také určit bod zvratu, který nastává právě při rovnosti hrubých a čistých příjmů. Pro bod zvratu platí, že čisté daně, které představují rozdíl mezi hrubými a čistými příjmy, se rovnají nule. Čisté daně mohou nabývat kladných i záporných hodnot, záporné hodnoty odpovídají čistým transferům.

Z vypočtených hodnot a z grafického znázornění průběhu křivky mezní efektivní sazby daně z pracovních příjmů pro jednotlivé posuzované situace je možno určit, v jakém intervalu průměrné mzdy existuje vysoké zdanění způsobené vzájemnou interakcí daní a dávek a dále, zda se vyskytují extrémní hodnoty ukazatele.

Na základě provedených výpočtů pro zvolené rodinné situace lze konstatovat, že pokud hodnota čistých příjmů rodiny nedosahuje hodnoty jejího životního minima, jsou příjmy rodiny dorovnávány dávkou sociální péče z titulu sociální potřeby. Této situaci také odpovídá hodnota ukazatele mezní efektivní sazby 100 %, což lze interpretovat tak, že se zvýšením rozhodného příjmu rodiny dochází současně ke snížení této dávky o stejnou částku tak, aby výsledné čisté příjmy rodiny byly stále na úrovni jejího životního minima.

Extrémní hodnoty ukazatele mezní efektivní sazby daně jsou vyvolány přídatkem na dítě, který je konstruován jako testovaná dávka, která je poskytována ve třech úrovních odvislých od příjmů rodiny v rozhodném období. K extrémní hodnotě ukazatele (cca 300 %) dochází vždy, pokud rozhodný příjem překročí stanovenou hranici pásma a dojde ke snížení částky vyplácené dávky popř. k zániku nároku na její výplatu.

Pro posuzované rodinné situace lze na základě zjištěných hodnot ukazatele a grafického znázornění průběhu křivky mezní efektivní sazby z daně pracovních příjmů konstatovat, že průběh křivek ukazatele pro obě posuzované situace je v zásadě obdobný a že změna ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte nezpůsobila zásadní změnu ve vývoji ukazatele.

5. Závěr

Skutečné dopady změny ve způsobu daňového uplatňování vyživovaného dítěte je vhodné posuzovat v kontextu vzájemné interakce změny daní a dávek. Pro kvantifikaci efektivního daňového břemene vyplývajícího ze vzájemného působení daní a dávek lze použít ukazatel mezní efektivní sazby z pracovních příjmů. Tento ukazatel udává, jaká část z dodatečného příjmu je poplatníkovi odňata z důvodu zdanění nebo snížení sociálních dávek. Obecně lze konstatovat, že pro poplatníka je výhodná nízká hodnota ukazatele. Pokud je hodnota ukazatele mezní efektivní sazby daně rovna 100 % nebo je dokonce vyšší, znamená to, že se zvýšením hrubého příjmu v důsledku vyššího pracovního úsilí dojde ke snížení čistého příjmu o stejnou nebo dokonce o vyšší částku. Za této situace jsou u těchto poplatníků v rozporu jejich pracovní a sociální cíle, protože vyplácené dávky zajišťují adekvátní příjem. Tito zaměstnanci ztrácí finanční stimuly ke zvýšení pracovního úsilí, dochází k jejich uzamčení do pasti chudoby, což se negativně projevuje na jejich nabídce práce.

Literatura

- [1] CARONE, G., IMMERVOLL, H., PATUROT, D., SALOMÄKI, A. *Indicators of Unemployment and Low-Wage Traps (Marginal Effective Tax Rates on Employment Incomes)*. OECD Social, Employment and Migration Working Paper no. 18. 2004. Dostupné na: www.oecd.org.
- [2] IMMERVOLL, H. *Average and Marginal Effective Tax Rates Facing Workers in the EU A Micro-Level Analysis of Levels, Distributions and Driving Factors*. OECD Social, Employment and Migration Working Paper no. 19. 2004. Dostupné na: www.oecd.org
- [3] KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002. 376 s. ISBN 80-86395-33-2.
- [4] KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie a politika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. 226 s. ISBN 80-902752-2-2.
- [5] MUSGRAVE, P., MUSGRAVE, R. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994. 581 s. ISBN 80-85603-76-4.
- [6] PAVEL, J., VÍTEK, L. *Mezní efektivní daňové sazby zaměstnanců na českém a slovenském pracovním trhu v období transformace*. Politická ekonomie, ročník LIII, č. 2005/4, s. 447-494. ISSN0032-3233.
- [7] SCHNEIDER, O., JELÍNEK, T. *Vliv českého sociálního systému a daňových úlev na rozdělení příjmů*. Finance a úvěr, ročník 51, č. 12/2001, str. 639-657. ISSN 0015-1920.
- [8] ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. Praha: C. H. Beck, 2003. 249 s. ISBN 80-7179-413-9.
- [9] VEČERNÍK, J. *Přerozdělování příjmů daněmi a dávkami v ČR: jeho proměny a reflexe po roce 1989*. Finance a úvěr, ročník 52, č. 1/2002, s. 4-21. ISSN 0015-1920.
- [10] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
- [11] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- [12] Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů
- [13] Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- [14] Nařízení vlády č. 664/2004 Sb., kterým se zvyšují částky životního minima
- [15] www.czso.cz
- [16] www.mfcr.cz
- [17] www.mpsv.cz
- [18] www.oecd.org

Summary

Impact of change in child tax deductible item on selected households in the Czech Republic

Since 1st January 2005, there is a change in the way of child taxation as a tax deductible item. Original non-taxable income basis amount is replaced by the tax advantage. This change should be a part of tax relief in direct taxation especially for tax payers with low incomes. On these payers, selected social benefits are focused, some of which are derived from incomes. That is why, it is necessary to evaluate the real impact of both tax reliefs and social benefits

together. The paper concentrates on the impact in the change of child tax deductible item on selected households by employing marginal effective income tax rate.

Příloha č. 1

Typ domácnosti	% průměrné mzdy	30	40	50	65	75	100	125	150	175	200
A	Změna daně z příjmů	0	0	-75	-370	-370	-175	-140	-45	75	106
	Daňový bonus	0	520	280	0	0	0	0	0	0	0
	Změna čistého příjmu	0	520	265	120	199	175	140	45	-75	-106
	METR 04	100	12	29	58	57	29	34	23	40	26
	METR 05	100	21	58	62	62	24	34	40	40	48
B	Změna daně z příjmů	0	0	-75	-370	-370	-175	-140	-45	75	106
	Daňový bonus	0	520	280	0	0	0	0	0	0	0
	Změna čistého příjmu	0	0	355	370	234	111	140	45	-75	-106
	METR 04	100	100	29	21	49	56	34	23	40	26
	METR 05	100	100	21	29	55	52	34	40	40	48
C	Změna daně z příjmů	0	0	-75	-370	-370	-175	-140	-45	75	106
	Daňový bonus	0	520	280	0	0	0	0	0	0	0
	Změna čistého příjmu	0	0	0	222	233	175	140	45	-75	-106
	METR 04	100	100	100	57	50	29	34	23	40	26
	METR 05	100	100	100	55	38	24	34	40	40	48
D	Změna daně z příjmů	0	0	-75	-370	-370	-175	-140	-45	75	106
	Daňový bonus	0	0	280	0	0	0	0	0	0	0
	Změna čistého příjmu	0	0	0	0	370	175	140	45	-75	-106
	METR 04	100	100	100	100	20	29	34	23	40	26
	METR 05	100	100	100	100	29	24	34	40	40	48
E	Změna daně z příjmů	0	0	0	0	-370	-175	-140	-45	75	106
	Daňový bonus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Změna čistého příjmu	0	0	0	0	-140	175	140	45	-75	-106
	METR 04	100	100	100	100	302	29	34	23	40	26
	METR 05	100	100	100	100	29	24	34	40	40	48

Zdroj: vlastní výpočty

Tab. č 1. Hodnoty ukazatele mezní efektivity sazby daně z pracovních příjmů a změny daně z příjmů, daňového bonusu a čistého příjmu pro vybrané typy domácností v ČR pro první čtvrtletí roku 2005